

- пояснювати особливості своєї культури, представляти її традиції;
- розпізнавати в текстах національно-культурну лексику;
- доречно застосовувати засоби національного мовленнєвого етикету;
- долати міжкультурні конфліктні ситуації ненасильницькими методами;
- протидіяти проявам національно-культурної, расової та гендерної дискримінації.

Компенсаторна (стратегічна) компетентність – це здатність особистості долати дефіцит знань і мовленнєвих умінь у виучуваних мовах, залучати в процесі спілкування в умовах недостатнього володіння певною мовою знання, навички й уміння, набуті в процесі навчання інших мов; вибудовувати стратегії спілкування в означених умовах.

Важливими для формування компенсаторної компетентності є вміння учня / учениці:

- зрозуміти значення слова, виходячи з контексту в процесі читання або слухання; за допомогою словника;
- зрозуміти зміст слова на основі аналізу його елементів (префіксів, суфіксів); у процесі говоріння спростити фразу;
- надати інформацію, використовуючи знайомі слова, паралінгвістичні (невербальні) засоби спілкування;
- звернутися за допомогою (попросити співрозмовника повторити питання, надати додаткову інформацію тощо).

У процесі формування багатомовної компетентності важливо знайти баланс у комплексному навчанні рідної, державної й іноземної мов, визначивши напрями та форми інтеграції та синхронізації мовного курикулуму в кожному окремому закладі освіти; методи та прийоми навчання, які будуть ефективними за цих умов, – адже в процесі взаємопов'язаного навчання мов має відбуватися їхній синергетичний розвиток, що дає можливість оптимально вирівняти асиметрію багатомовної компетентності.

БАГАТОМОВНА ОСВІТА В ЗЗСО УКРАЇНИ З ЄВРЕЙСЬКИМ ЕТНОКУЛЬТУРНИМ КОМПОНЕНТОМ І ВИВЧЕННЯМ МОВИ ІВРИТ: ДО РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРИМЕНТУ

***Н.В. Бакуліна,**
кандидат педагогічних наук*

У рамках констатувального етапу педагогічного експерименту пошуково-моделювального етапу НДР за темою «Науково-методичне забезпечення реалізації моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти з навчанням мов корінних народів і національних меншин» нами було здійснено анкетування вчителів, учнів і батьків експериментальних ЗЗСО України з єврейським етнокультурним компонентом і вивченням мови іврит. Так, анкетування проводилось серед представників таких закладів освіти: Чернівецька спеціалізована школа «Освітні ресурси та технологічний тренінг» I – III ступеня № 41 з вивченням

єврейського етнокультурного компонента, м. Чернівці; Приватний навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа I – III ступеня – дитячий садок «Міцва - 613»», м. Біла Церква; Навчально-виховний комплекс №141 «ОРТ» («Освітні ресурси та технологічний тренінг») м. Києва.

В анкетуванні взяли участь 5 вчителів, 28 учнів і 83 батьків цих учнів. Узагальнені *результати опитування вчителів* дозволили зробити такі висновки: попри велику зацікавленість проблемою багатомовності, переважна більшість учителів не вивчали європейський досвід упровадження багатомовної освіти, не мають достатньо фахових знань із зіставного мовознавства, обмежено використовують можливості інтегрованого навчання, не володіють знаннями та практичним досвідом використання імерсійних методів, зіставного методу та скафолдінгу, частково використовують тандем-метод, рецептивні технології, методичний підхід CLIL, переключення мовних кодів, мають складнощі щодо організації позакласної багатомовної освіти. Це дає підстави стверджувати про актуальність проблеми й її перспективність і потребує здійснення ґрунтовних теоретичних досліджень і розроблення прикладних освітніх технологій для підвищення фахового рівня освітян, надання їм належної методичної підтримки для подальшого успішного впровадження багатомовної освіти на теренах України.

Узагальнені *результати анкетування учнів* засвідчили, що контингент учнів закладів освіти з навчанням мови іврит переважно є російськомовним. Тому для гармонізації мовного балансу є необхідність у впровадженні багатомовної освіти, яка сприятиме як підвищенню мотивації, так і до процесу вивчення інших мов і культур, зокрема української та національної. Крім цього, нагальною потребою є добір змісту навчання (у тому числі й інтегрованого), який би враховував лінгвістичні та лінгводидактичні особливості виучуваних мов, зокрема ізоморфні (подібні), частково-подібні й аломорфні (відмінні) мовні явища, що дозволять передбачити в навчальному процесі потенційні можливості як для використання та підсилення транспозиції, так і для запобігання (зменшення) інтерференції. Цей процес сприятиме розвитку мовної особистості учня як під час вивчення тієї чи іншої мови, так і в опануванні декількох мов, розширенню картини світу та розумінню ціннісного потенціалу багатомовної освіти та пізнання різних культур, формуванню міжкультурного усвідомлення здобувачів освіти.

Узагальнені *результати анкетування батьків* показали, що опитані респонденти переважно є російськомовними. При цьому батьки позитивно ставляться до багатомовної освіти й одночасного опанування дітьми декількох мов, розуміють важливість вивчення як рідної, національної мови, так і, державної (української) й іноземної (переважно англійської) мов; цінують вчителів, які можуть надати фахову освіту своїм дітям; розуміють цінність багатомовної освіти в умовах полікультурного соціуму; більшість з них підтримують ідеї багатомовної освіти та намагаються брати активну участь у власному мовно-культурному розвитку. В цілому, це свідчить про те, що батьки готові включатися в освітній процес. Тому бажано розробити різні форми роботи та взаємодії між батьками, учнями й учителями, залучати їх до різноманітних освітніх заходів, заохочувати до проведення спільних проєктів.

У цілому, результати опитування показали, що проблема науково-методичного забезпечення реалізації моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти з навчанням і вивченням мов корінних народів і національних меншин є вкрай актуальною, багатовимірною, багатокомпонентною, тому потребує застосування комплексного системного підходу до її вирішення як у теоретичному, так і в технологічному розробленні всіх її складових.

ПІДРУЧНИК З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ (НУШ): АСПЕКТ ДВОМОВНОСТІ

*Л.В. Давидюк,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Застосування елементів двомовного навчання у підручнику з мови передбачає корегування змісту навчального матеріалу та способів його представлення у підручнику.

Виокремимо, на наш погляд, найсуттєвіші риси підручника з мови, орієнтованого на двомовність. Це, по-перше, чітке розмежування двох виучуваних мов, що має запобігти змішуванню мов, по-друге, організація позитивного перенесення знань, вмінь і навичок, здобутих на уроках рідної мови, по-третє, подолання та попередження інтерференції рідної мови, по-четверте, використання перекладу як текстів, так і медіатекстів.

Чітке розмежування двох виучуваних мов у підручнику. Під час визначення термінологічних понять поряд з терміном російською мовою подається його еквівалент українською. Для зіставлення термінів або слів використовуються таблиці з відповідним зазначенням мови. Під час формулювання завдань на читання (або переклад) текстів українською мовою зазначається, що текст подано українською мовою (наприклад, *Прочитайте слова Дмитра Павличко на українском языке; Прочитай інформацію о Красной книге Украины на украинском языке* тощо).

Організація позитивного перенесення знань, вмінь і навичок, здобутих на уроках рідної мови, досягається відповідним формулюванням завдань, спрямованих на актуалізацію знань з рідної мови та застосування відповідних вмінь і навичок. Наприклад, *Выпиши глаголы с не. Объясни их правописание, опираясь на знания по украинскому языку; Подчеркни в предложении грамматическую основу условными линиями. Опираясь на знания по украинскому языку, объясни постановку тире; Запиши предложение с прямой речью. Составь его схему и объясни расстановку знаков препинания, опираясь на знания по украинскому языку* тощо.

Подолання та попередження інтерференції рідної мови забезпечується у підручнику вправами з розрізнення фактів української і російської мов, що орієнтують учня на вживання літературних граматичних форм російської мови.

Використання перекладу як текстів, так і медіатекстів знаходить відображення у підручнику у завданнях на переклад текстів різних типів і стилів та медіатекстів з російської мови українською і навпаки. Вважаємо, що вміння відтворити інформацію з виучуваної мови рідною не менш важливе, ніж вміння відтворювати інформацію з рідної мови виучуваною. Наприклад, *Рассмотри*